

SJÄLVA UTMANINGEN ATT FÅ LÄRA OSS NÅGONTING NYTT LOCKADE OSS -REFLEKTION FRÅN FOLKTEATERN GÄVLEBORG

I Sverige tror vi gärna att vi ligger i framkant i de flesta sammanhang, speciellt när det gäller att ta hand om barn och de svaga i samhället, men det är långtifrån alltid sant.

I Storbritannien är till exempel teater specifikt inriktad mot en ung publik med mer eller mindre svåra funktionsvariationer inget nytt. Tim Webb inledde sitt arbete mot just denna publik redan för över 30 år sedan. Kelly Hunter började låta autistiska ungdomar möta Shakespeare-texter för 20 år sedan. Det har självklart också gett resultat: uttryck har prövats och utvecklats, sätten att kommunicera med publiken förfinats. Följden är en teaterform med både stora anspråk och stort självförtroende. Konst, i alla betydelser av ordet, riktad mot en publik som närmast aldrig annars möter konst.

När Eva von Hofsten presenterade sitt projekt för oss på Folkteatern, med videoexempel från de brittiska föreställningarna, var det också den höga kvaliteten och ambitionsnivån på arbetet som slog oss. Här handlade det om fullskaliga föreställningar med allt vad teater har att erbjuda, ingenting mindre än det. För att vi som professionellt verkande scen ska gå in i ett projekt är det en förutsättning: det finns inte bara en publikgrupp att nå, det finns också en teaterkonst att utveckla.

En annan viktig faktor var självklart också de bilder av publiken som fanns i det engelska filmmaterialet. Vi såg att här fanns en publik som njöt av vad den fick vara med om.

Att få uppleva konst av olika slag är ett mänskligt behov, och självklart är det behovet inte inskränkt till de personer som själva kan ta sig till och från till exempel en teater, en konsthall eller en konsert. Också de som är beroende av andras hjälp har samma förmåga att ta emot och stimuleras av estetiska skönhetsupplevelser. I Sverige har detta inte varit möjligt tidigare, i alla fall inte med konst som varit specifikt producerad för den här målgruppen. Lärare berättar för oss att några av deras elever ibland fått se teater, men då oftast föreställningar riktade till den vanliga skolan. Särskolans elever har inte fått möjlighet att uppleva föreställningen på sina villkor, och inte sällan har det funnits en känsla av att de upplevts som störande av den övriga publiken.

Det var därför med stor nyfikenhet som Folkteatern Gävleborg gick in i projektet Scen:se. Vi visste att det fanns en verklig möjlighet att det i grunden skulle förändra vår syn på teater, publik, kommunikation, konst och skönhet. Plötsligt uppstod en möjlighet för oss att lära oss något, för oss, helt nytt. Självklart var det lockande. Som den allvarligt syftande konstnärliga verksamhet vi är, är det ju också både vår plikt och vår längtan att ständigt sträva efter att utveckla vår egen konststart.

Man brukar säga att teater finns inte utan sin publik. Det kan låta som en klyscha, men det är verkligen sant: Publiken är det viktigaste i all teater. Det är publiken allt spinner sig kring, det är den alla uttryck vill nå. Det är den alla ord, gester, blickar, musikaliska och bildliga uttryck vill beröra. Eftersom teater är kommunikationens konst, och allt en teaterföreställning vill är just det: att kommunicera.

Därför är vem man skapar för så viktigt, och därför är det så betydelsefullt att diskutera vem man riktar en teaterföreställning till. Uttrycken i sig är ofta universella; gest, mimik och gestaltning har följt människan genom årtusenden, men i varje ton ryms också möjligheten till falskhet. En vuxen skådespelare som gestaltar ett barn inför en barnpublik vet det med hela sitt väsen: hur gör jag detta, som min publik vet så mycket mera om än jag? Det går ju, frågan är bara om hur, och grunden ligger i att inte ljuga.

I arbetet med Scen:se har frågorna tvingats bli ännu djupare: Hur gör man, när publikens sätt att uppleva världen möjligtvis är helt annorlunda än ens eget? Hur berättar man en berättelse

för en person som kanske inte alls tänker i orsak och verkan, som kanske lever nästan enbart i ett nu, där dåtid och framtid sällan gör sig påmindra? Hur får man kontakt med någon som är rädd för just kontakt? Hur berättar man en historia för någon vars största källa till intryck kanske är den personens hud? Och är det ens viktigt att det blir en historia, är det kanske helt andra former av upplevelser som faktiskt är den största behållningen?

Praktiskt och konkret har Scen:se-arbetet med sin närhet och interaktion med publiken öppnat upp för stora existentiella frågor om konstnärlig kommunikation: hur vi genom olika gestaltningsnivåer med största lyhördhet når in i, och fram till, varandra oavsett på vilket sätt publiken och skådespelarna uppfattar världen.

Svaret på de frågorna leder bland annat till en helt annan kontakt med publiken än vad som annars är vanligt på teatern. Det ger också möjligheten för en skådespelare och en publikdeltagare att mötas i ett riktigt starkt nu.

Alla de som deltagit i föreställningarna i Scen:se på olika sätt, skådespelare, tekniker, pedagoger och musiker, vittnar om det: hur mötet med just denna publik fått dem att se på sitt eget arbete på helt nya sätt. Det gäller självklart också oss som arbetar bakom scenen.

Skillnaden skulle kunna uttryckas i en bild av samtalet i en ensemble som just spelat färdigt en föreställning. Man diskuterar hur det gick; hur publiken verkade, hur spelet kändes och vilka scener som av en eller annan anledning råkade bli annorlunda än de brukar.

En ensemble som just spelat Stranden eller Shakespeares Hjärtslag skiljer sig ganska kraftigt på denna punkt, i vad de pratar om. Visserligen kan de självklart också reflektera kring vilka moment av föreställningen som kändes mer eller mindre lyckade, men det stora samtalsämnet är inte det. Det stora samtalsämnet är publiken, och då inte som grupp, utan som enskilda individer. Var och en har ett namn, och det är dessa enskilda personer man inte kan låta bli att dela med varandra. Under föreställningen är det inte bara skådespelarna, utan också publiken som blivit synlig. I Shakespeares hjärtslag rent konkret: publiken inbjuds, och nästan alla tar chansen, att vara med och spela i olika moment av berättelsen.

Det är det som tillslut blir det starkaste uttrycket för vad tillgänglighet på en teater kan vara. Det handlar inte bara rullstolsramper och hörselslingor. Det handlar om att mötas. Samtidigt som vi mellan dessa möten i närkontakt glider ut från varandra och istället gemensamt låter oss förundras över dans och ljus och gester, och vidunderligt vacker musik.

Som en av skådespelarna beskrivit det: "Jag har aldrig varit så nära min publik. Mina sinnen bara växer och kanske blir flera. Det känns så. Ibland känns det som våra själar möts, jag och min publik, och vi flyger iväg tillsammans på en magisk teatermatta."

Erik Uddenberg
Anna Thelin
Folkteatern Gävleborg